

12. Постернак С. Из истории освітнього руху на Україні за часи революції 1917–1919 рр. / С. Постернак. – К. : Друкар, 1920. – 127 с.
13. Записка Совета политехнического института по украинскому вопросу // Новое время. – Петроград, 1917. – 10 августа.
14. Съезд высших учебных заведений Украины // Южный край. – X, 1918. – 11 мая.
15. Кульбакин С.М. Второй съезд вузов Украины / С.М. Кульбакин // Там же. – 1918. – 29 мая.
16. Иванов А.Е. Высшая школа России в конце XIX – начала XX века / А.Е. Иванов. – М., 1991. – 392 с.
17. Вища школа Української РСР за 50 років : у 2 ч. / відп. ред. В.І. Пітов. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1967. – Ч.1. – 395 с.
18. Харківський обласний державний архів. – Ф. Р–820. – Оп. 1. – Спр. 150.

References

1. Natsionalna stratehiia rozvritku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
2. Zavalniuk O.M. Ukrainske naukove tovarystvo i tvorennia natsionalnoi universitetskoï osvity / O.M. Zavalniuk // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – 2008. – № 5. – S. 112–121.
3. Maiboroda S.V. Derzhavne upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v Ukraini: struktura, funktsii, tendencii rozvytku (1917–1959) // S.V. Maiboroda. – K. : Hheneza, 2000. – 457 s.
4. Sizova A.Yu. Rossiiskaia vysshiaia shkola v revoliutsionnykh sobytiakh 1917 h. : avtoref. dis. kand. istor. nauk : 07.00.02 / Sizova Anastasiia Yurievna. – M., 2007. – 21 s.
5. Khronika // Rech. – Petrohrad, 1917. – 5 marta.
6. Kharkivskii natsionalnyi universitet im. V.N. Karazina za 200 rokiv / V.S. Bakirov V.P. Dukhopelnikov B.V. Zaitsev. – Kh. : Folio, 2004. – 750 s.
7. Rezoliutsiia Kharkovskoho soiuza prepodavatelei // Izvestiia Kharkovskoho hubernskoho obshchestvennoho komiteta. – Kh., 1917. – 6 maia.
8. Na moskovskom akademicheskome siezde // Rech. – 1917. – 5 marta.
9. Soveshchanie po reforme vysshei shkoly // Tam zhe. – 13 iunია.
10. Universitetskaia i sovremennaia zhizn // Tam zhe. – 25 iunია.
11. Rezoliutsiia ukrainskoho pedahohichnoho z'izdu // Ridne slovo. – Kh., 1917. – 15 kvitnia.
12. Posternak S. Iz istorii osviti rohu za chasy revoliutsii 1917–1919 rr. / S. Posternak. – K. : Drukar, 1920. – 127 s.
13. Zapiska sojeta politekhnicheskogo universiteta po ukrainskomu voprosu // Novoe vremia. – Petrohrad, 1917. – 10 avhusta.
14. S'ezd vysshih ucbebykh zavedenii Ukrainy // Yuzhnyi kraj. – Kh., 1918. – 11 maia.
15. Kulbakin S.M. Vtoroi s'ezd vuzov Ukrainy // Tam zhe. – 29 maia.
16. Ivanov A.Ye. Vysshiaia shkola Rossii v kontse XIX – nachale XX veka / A.Ye. Ivanov. – M., 1991. – 392 s.
17. Vyshcha shkola Ukrainskoi RSR za 50 rokiv: u 2 ch. / vidp. red. V.I. Pitov. – K., 1967. – Ch.1. – 395 s.
18. Kharkivskii oblasnyi derzhavnyi arkhiv. – F. R–820. – Op. 1. – Spr. 150.

Podlesnyi D. V., candidate of historical sciences, docent of the chair of philosophy and humanitarian sciences, Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy" (Ukraine, Kharkiv), kim_khar@mail.ru

The role of academic meetings in reforming the higher education system: the experience of the revolutionary age (1917–1921)

The objective of the research is to analyze the role of academic meetings and conventions in working out the basic principles of the Ukrainian higher school reformation. A number of scientific and research methods has been used to attain the stated objective with the concrete historical, historical genetic, and comparative methods of research being the basic ones. The research into numerous sources enabled the author to draw a conclusion as to the fact that during the 1917–1921 period academic meetings performed a number of important functions such as determination of the main lines of the educational system reforms and legitimization of the relevant executive decisions. However, the role of academic and scientific community and their involvement in working out educational reforms varied at different stages of the Revolution and the Civil War. Whereupon, the political and ideological factor was the main one that conditioned the possibility of a constructive dialogue between the authority and academic community. The cooperation between the government machinery and academic staff was most productive under the Provisional Government and Pavlo Skoropadsky's Hetmanat, the latter being ideologically close to liberal academic majority.

Keywords: higher education, reforming, academic councils, academic congresses, professorial community.

Podlesnyi D. V., kandidat istoricheskikh nauk, docent kafedry filosofii i gumanitarnykh disciplin, Kharkovskii gumanitarnyi universitet "Narodnaya ukrainская akademiya" (Ukraine, Kharkov), kim_khar@mail.ru

Роль академических совещаний в реформировании системы высшего образования: опыт революционной эпохи (1917–1921 гг.)

Целью исследования является анализ роли академических совещаний и съездов в разработке базовых принципов реформирования высшей школы Украины в период Революции и Гражданской войны. Для достижения поставленной цели используется целый ряд научно-исследовательских методов, ведущее место среди которых занимают конкретно-исторический, историко-генетический и компаративистский. Исследование широкого круга источников позволило сделать вывод, что в период 1917–1921 гг. академические совещания выполняли целый ряд важных функций, среди которых определение основных направлений реформирования системы образования и легитимация соответствующих решений правительства. В то же время, на различных этапах Революции и Гражданской войны роль научно-педагогической общественности в разработке образовательных реформ была неодинаковой. При этом ведущим фактором, который обуславливал возможность конструктивного диалога между властью и академическим сообществом, был политико-идеологический. Наиболее продуктивное сотрудничество правительственных структур с профессорско-преподавательским корпусом наблюдалось в период Временного правительства и Гетманата П.Скоропадского, которые были идеологически близки либерально настроенному большинству профессуры.

Ключевые слова: высшее образование, реформирование, академические совещания, академические съезды, профессорско-преподавательская общественность.

* * *

УДК 93(477)+321.74

Пошали І. В.
аспірантка кафедри історії України,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(Україна, Одеса), poshaly_irina@mail.ru

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО УРЯДУ УСРР У СФЕРІ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я У 20–30–ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Дана розвідка присвячена розгляду матеріалів з соціальної політики, зокрема у сфері репродуктивного здоров'я і поведінки. Досліджено феномен абортів як головного регулятора процесу відтворення населення в радянській Україні і як фактора соціально-демографічної політики. Визначено, що дозвіл абортів в УСРР призвів до всебічного обговорення цієї проблемати розгортання широкій дискусії серед населення країни. Виявлено, що занепокоєння влади у зв'язку з проблемою абортів, яке зросло по мірі зниження показників народжуваності, швидко поставило свободу абортів під сумнів, що відразу знайшло відображення в офіційному дискурсі і завершилося прийняттям антиабортної постанови.

Ключові слова: соціальна політика, радянська жінка, репродуктивне здоров'я, аборт, протизаплідні засоби, нова мораль, шлюбно-сімейні відносини, дискусії, "абортні комісії", відділ Охорони Матері та Дитини, соціальна допомога.

У 20–ті роки ХХ століття в радянській Україні активно формулюються нові соціальні принципи та визначаються основні напрямки соціальної політики, пов'язані зі змінами традиційного родинного укладу. Емансипація жінок і залучення їх в якості робочої сили до виробництва супроводжувалися дефамілізацією, послабленням контролю за сферою приватного життя, сексуальністю, вихованням дітей з боку чоловіків. Спрощується процедура укладення шлюбів і розлучень. Наслідком даних трансформацій стало більш вразливе становище одиноких матерів, що вимагало налагодження системи їх соціального захисту та вжиття заходів регулювання народжуваності. Одним із таких заходів став дозвіл медичного абортів.

Феномен абортів як головного регулятора процесу відтворення населення в радянській Україні і як фактора

соціально-демографічної політики отримав достатньо широке висвітлення у вітчизняній науці. Найбільш повно розкриті історико-демографічні та соціологічні аспекти проблеми. Першими публікаціями, що стосувалися даного питання, були праці провідних радянських теоретиків, а саме, члена ЦКК РКП(б) А.О. Сольца [18] танаркома охорони здоров'я М.О. Семашко [17]. Серед радянських науковців це питання досліджували видатні демографи Є.А. Садвокасова [14], В.В. Паєвський, антрополог та соціолог І.С. Кон [10]. Зсучасних дослідників можна виділити праці В.А. Ісупова [9], Н.Б. Лебіної [11], Є.А. Здравомислової [7], Н.А. Араловець [1], Ю.Градскової [5] та інших.

Водночас, радянська абортна політика як інструмент соціальних перетворень досліджена недостатньо. Заповнити цю прогалину і є метою даної наукової розвідки.

Постанова Наркомату охорони здоров'я і Наркомату юстиції від 18 листопада 1920 року дозволяла штучне переривання вагітності в медичних установах: "Допускається безкоштовне виробництво операції зі штучного переривання вагітності в обстановці радянських лікарень, де забезпечується її максимальна нешкідливість" [21, арк. 195]. Даний документ, в якому проголошувалися безкоштовність і вільний характер абортів, став першим європейським законодавчим актом подібного роду. Відтепер лікарям дозволялось робити аборти не тільки у випадках медичної необхідності, але і в тих випадках, коли це було допустимо за умовами соціальними (напр., багатодітність, важкі матеріальні умови, відсутність підтримки з боку чоловіка і т.д.). Але, як зазначав лікар М.А. Золотавін на шпальтах "Робітниця" у 1922 році, "такий дозвіл давався декретом тільки при такій обов'язковій умові, щоб операція проводилася в лікарні знаючим, досвідченим лікарем" [8, с. 29].

Легалізацію абортів, здавалося б, можна інтерпретувати як важливий крок у політиці емансипації жінок. Однак у текстах більшовицьких ідеологів та провідних лікарів того часу постійно підкреслювалося, що цей закон є вимушеним заходом і зумовлений зростанням кількості кримінальних абортів в період післявоєнної розрухи та зміною соціального ладу. На шпальтах популярних газет та журналів, особливо жіночих, постійно з'являються публікації, присвячені проблемі переривання вагітності. Це питання було дуже злободенним для жінки. Радянське законодавство не переслідувало аборт, але це не означало, що медичні працівники не попереджали жінок про його шкідливість. В одному з номерів газети "Робітниця" за 1925 рік провідний лікар А. Генс писав: "...оскільки аборт часто є результатом матеріальної неможливості, то доводиться миритися з тією шкодою, яку він приносить жінці, намагаючись в той же час, наскільки це можливо, послабити цю шкоду... Тому ми будемо наполягати, щоб намагалися попереджати вагітність, а не доводити справу до абортів. Нашим завданням тепер є широким ознайомити робітниць із застосуванням протизаплідних засобів, вказати на шкідливі засоби і рекомендувати найкращі" [3, с. 21]. В той же час, слід зазначити, що до засобів запобігання вагітності більшість населення ставилася з упередженням. Навіть

деякі радянські публіцисти вважали контрацептиви "елементом буржуазного розкладання" [7].

Представники політичних та медичних установ були впевнені, що з часом, з побудовою соціалістичного суспільства, у жінок не буде необхідності у контролі над дітонародженням, тим паче, за допомогою абортів. "З повним впровадженням соціалістичного строю зникнуть усі приводи до того, щоб здійснювати дану процедуру", – заявлялось у проекті тез РНК УСРР "Охорона матері та дитини і аборт" [20, арк. 14].

Дозвіл абортів в Україні призвів до широкого обговорення цієї проблеми (яка раніше практично не висвітлювалася). Розгорнулася дискусія серед населення. Зокрема, стали вивчатись причини і мотиви, які спонукають жінок піти на такий крок. Так, важливими детермінантами, що впливають на рішення перервати вагітність, були нестійкість шлюбних відносин, алкоголізм, освіченість, вік, соціальний стан жінки. Мотивами до аборту слугували нестача матеріальних коштів, житлова потреба, хвороби, наявність грудної дитини, бажання приховати вагітність, небажання мати дитину.

Примітно, що освіченість була негативним фактором, так як освічені жінки робили аборти в 2,5 рази частіше (на 1000 вагітних доводилося 55 абортів серед тих, хто вміє читати, проти 23 абортів серед неписьмених). Це пояснювалося підвищенням "культурних запитів жінок та їхнім прагненням брати участь у суспільному житті" [15].

Проте ера легальних абортів виявилася недовгою. Зростання числа абортів відбувалось паралельно зі стрімким зниженням народжуваності. Вже через 4–5 років після легалізації абортів рівень народжуваності почав активно зменшуватися. Держава поступово брала під контроль чи не всі сфери життя своїх громадян, і такерга дійшла до дітонародження. Вже у 1924 р. органи починають створювати "абортні комісії", завданням яких було видавати дозвіл на безкоштовний аборт. Для здійснення абортів в державному медичному закладі жінки повинні були пройти комісію, яка давала відповідний дозвіл з соціальних або медичних показань. До складу комісії входили: представник партійної організації (як правило, член жінвідділу), представник місцевому і лікар. При наданні дозволу на дану процедуру застосовувалась певна черговість: безробітні–самотні, робітниця–самотні, що мають одну дитину, багатодітні, зайняті на виробництві, багатодітні дружини робітників, всі інші застраховані, інші громадянки. Для тих жінок, які не отримали "дозвіл на аборт", він ставав платним.

З 1926 р. вводились нові обмеження. Були повністю заборонені аборти для жінок, які вперше завагітніли, а також для тих, хто робив цю операцію менш ніж пів року назад. Так, з декрету "Про аборти" Народного Комісаріату Охорони Здоров'я УСРР дізнаємось, що "...питання про аборти є питанням глибоко суспільним, соціальним, і тому, в кожному окремому випадку, здійснення абортів повинно бути дозволено суспільним колективом в особі Комісії Соціальної Допомоги Матері при Відділі Охорони Матері та Дитини" [20, арк. 17].

З 1930 року операція зі штучного переривання вагітності стала платною. У 1931 році вона коштувала

приблизно 18–20 рублів, в 1933 – від 20 до 60, а в 1935 – від 25 до 300 рублів. Безкоштовно переривали вагітність хворим на туберкульоз, епілепсію, шизофренію і страждаючим вродженим пороком серця [1, с. 161].

Таким чином, почавши здійснювати грандіозний соціальний експеримент зі “скасування родини”, радянська держава поверталася до моделі традиційної багатодітної родини та намагалась закріпити у свідомості радянських жінок поняття “природньої” для них ролі матері. Крім того, зниження народжуваності послугувало приводом для перегляду нормативного акту про легалізацію абортів за соціальними показниками. Законопроект про заборону штучного переривання вагітності був винесений на всенародне обговорення і отримав різні оцінки. Противники абортів висловлювали достатньо різкі думки. Так А. О. Сольц, член ЦКК РКП(б), член Верховного Суду СРСР, людина, яка користувалася великим авторитетом серед партійно-радянського керівництва висловлював думку про те, що аборт є злоюспадщиною старого порядку, коли людина жила вузькоособистими інтересами, а не життям колективу. Він вважав, що в радянській державі не може бути розриву між особистими суспільним і, навіть такі інтимні питання, як сім'я, як народження дітей, з особистих повинні статися суспільними. “Радянська жінка зрівняна в правах з чоловіком. Для неї відкриті двері у всі галузі праці. Але наша радянська жінка не звільнена від того великого і почесного обов'язку, яким наділила її природа: вона мати, вона народжує. І це, безперечно, справа великої суспільної значущості”, – писав А. О. Сольц [18, с. 4]. Отже, в черговий раз підкреслювалося, що материнство – не право, а соціальний обов'язок кожної жінки, який вона має виконувати в інтересах всього радянського суспільства.

У 1936 році, у зв'язку зі складною демографічною ситуацією, операції зі штучного переривання вагітності знову під страхом кримінальної відповідальності були заборонені Постановою ЦВК і РНК СРСР від 27 червня 1936 року “Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги породіллям, встановлення державної допомоги багатосімейним, розширення мережі пологових будинків, дитячих ясел і дитячих садків, посилення кримінального покарання за неплатіж аліментів і деякі зміни в законодавстві про розлучення”. Тепер аборт робили тільки за медичними показниками. З цього часу офіційна пропаганда стала всіляко підтримувати ідеї великої родини і материнства.

Таким чином, необхідно відзначити, що радянське законодавство з питань абортів перебувало в тісному зв'язку з політикою, яка проводилася партією більшовиків щодо сім'ї. Офіційна позиція уряду з регулювання народжуваності постійно змінювалась, що було обумовлено як внутрішніми (голод, громадянська війна, колективізація, індустріалізація), так і зовнішніми (загроза з боку капіталістичних держав) факторами. У той же час, не можна не відзначити, що ранньорадянське законодавство щодо соціальної політики в сфері репродуктивного здоров'я було новаторським і заклало фундамент для подальшого розвитку радянської державної сімейної політики.

Список використаних джерел

1. Араловец Н.А. Городская семья в России 1897–1926 гг.: ист-

торико-демографический аспект / Наталья Аркадьевна Араловец. – М.: Институт российской истории РАН, 2003. – 232 с.

2. Белобородов И.И. Аборты в России: история, последствия, альтернативы [Электронный ресурс] / Игорь Иванович Белобородов. – Режим доступа : <http://demographia.net/aborts-v-rossii-istoriya-posledstviya-alternativy>

3. Генс А. Аборт (У нас и за границей) / А.Генс // Работница. – 1925. – № 22. – С. 21.

4. Гофмеклер А. Ещё об аборте / А.Гофмеклер // Крестьянка. – 1927. – № 19. – С. 14.

5. Градскова Ю. Культурность, гигиена и гендер: советизация “материнства” в России в 1920–1930-е годы / Юлия Градскова // Советская социальная политика 1920–1930-х годов: идеология и повседневность. – М.: ООО “Вариант”, ИСПГИ, 2007. – С. 242–261.

6. Гуревич З.А. Полове життя сучасності в світлі соціальної гігієни / З.А. Гуревич // Червоний шлях. – 1927. – № 5. – С. 128–141.

7. Здравомыслова Е.А. Гендерное гражданство и абортная культура [Электронный ресурс] / Елена Андреевна Здравомыслова. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2010/0409/analit01.php>

8. Золотавин Н.А. Что такое искусственный выкидыш (аборт) / Н.А. Золотавин // Работница. – 1922. – № 10. – С. 28–29.

9. Исупов В.А. Демографические катастрофы и кризисы в России в первой половине XX века: Историко-демографические очерки / Владимир Анатольевич Исупов. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 2000. – С. 131–135.

10. Кон И.С. Аборт или контрацепция? Сексуальная культура в России: клубничка на березке [Электронный ресурс] / Игорь Семенович Кон. – Режим доступа : <http://coollib.com/b/175197/read>

11. Лебина Н. “Навстречу многочисленным заявлениям трудящихся женщин...”. Абортная политика как зеркало советской социальной заботы / Наталья Лебина // Советская социальная политика 1920–1930-х годов: идеология и повседневность. – М.: ООО “Вариант”, ИСПГИ, 2007. – С. 228–241.

12. Лебина Н.Б. Повседневная жизнь советского города: нормы и аномалии, 1920–1930 годы / Наталья Борисовна Лебина. – СПб.: Нева, 1999. – 334 с.

13. Лебина Н., Романов П., Ярская-Смирнова Е. Забота и контроль: социальная политика в советской действительности, 1917–1930-е годы / Наталья Лебина, Павел Романов, Елена Ярская-Смирнова // Советская социальная политика 1920–1930-х годов: идеология и повседневность. – М.: ООО “Вариант”, ИСПГИ, 2007. – С. 21–68.

14. Садвокасова Е.А. Социально-гигиенические аспекты регулирования размеров семьи / Елизавета Алихановна Садвокасова. – М.: Медицина, 1969. – 192 с.

15. Сакевич В.И. Аборт – кривое зеркало демографической политики [Электронный ресурс] / Виктория Ивановна Сакевич. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2003/0123/analit01.php>

16. Сакевич В.И. Что было после запрета аборта в 1936 году? [Электронный ресурс] / Виктория Ивановна Сакевич. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2005/0221/reprod01.php>

17. Семашко Н.А. Какой замечательный закон! (К отмене аборт в СССР) / Николай Александрович Семашко // Медицинский работник. – 1937. – 16 июля. – С. 3–6.

18. Сольц А.А. Аборт и алименты / Арон Александрович Сольц // Советская юстиция. – 1936. – № 17. – С. 4–5.

19. Тартаковская И.Н. Гендерная социология / Ирина Наумовна Тартаковская. – М.: ООО “Вариант”, 2005. – 368 с.

20. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 353.

21. Там само. – Спр. 822.

References

1. Aralovez N.A. Gorodskaya semya v Rossii 1897–1926 gg.: istoriko-demographicheskii aspekt / Natalya Arkadyevna Aralovez. – M.: Institut rossiyskoy istorii RAN, 2003. – 232 s.

2. Beloborodov I.I. Aborts v Rossii: istoriya, posledstviya, alternative [Elektronniy resurs] / Igor Ivanovich Beloborodov. – Rejim dostupa : <http://demographia.net/aborts-v-rossii-istoriya-posledstviya-alternativy>

3. Gens A. Abort (U nas i za granizyey) / A.Gens // Rabotniza. – 1925. – № 22. – S. 21.

4. Gofmekler A. Eche ob aborte / A.Gofmekler // Krestyanka. – 1927. – № 19. – S. 14.

5. Gradszkova Y. Kulturnost, gigiena i gender: sovetisaziya “materinstva” v Rossii v 1920–1930-ye gody / Yuliya Gradszkova

// Sovetskaya socialnaya politika 1920–1930–h godov: ideologiya i povsednevnost. – M. : OOO “Variant”, YSPGI, 2007. – S. 242–261.

6. Gurevich Z.A. Polove jittya suchnosti v svitli socialnoy gigiyeny / Z. A. Gurevich // Chervonyy shlyah. – 1927. – № 5. – S. 128–141.

7. Zdravomislova E.A. Gendernoe grajdanstvo i abortnaya kultura [Elektronnyy resurs] / Elena Andreevna Zdravomislova. – Rejim dostupa : <http://demoscope.ru/weekly/2010/0409/analit01.php>

8. Zolotavin N.A. Chto takoe iskusstvennyy vikidish (abort) / N.A. Zolotavin // Rabotniza. – 1922. – № 10. – S. 28–29.

9. Isupov V.A. Demographicheskie katastrofi i krizisi v Rossii v pervoy polovine XX veka: Istoriko-demographicheskie ocherki / Vladimir Anatolevich Isupov. – Novosibirsk : Sibirskiy khronograph, 2000. – S. 131–135.

10. Kon I.S. Abort ili kontrtsepciya? Seksualnaya kultura v Rossii: klubnichka na berezke [Elektronnyy resurs] / Igor Semenovich Kon. – Rejim dostupa : <http://coollib.com/b/175197/read>

11. Leбина N. “Navstrechy mnogochislennim zavavleniyam trudyashihsya jenshin...”. Abortnaya politika kak zerkalo sovetskoy socialnoy zaboti // Natalya Leбина // Sovetskaya socialnaya politika 1920–1930–kh godov: ideologiya i povsednevnost. – M. : OOO “Variant”, YSPGI, 2007. – S. 228–241.

12. Leбина N.B. Povsednevnyaya jizn sovetskogo goroda: normy i anomalii, 1920–1930 gody / Natalya Borisovna Leбина. – SPb. : Neva, 1999. – 334 s.

13. Leбина N., Romanov P., Yarskaya–Smirnova Ye. Zabota i kontrol: sotsialnaya politika v sovetskoy devstvitelnosti, 1917–1930–ye gody / Natalya Leбина, Pavel Romanov, Yelena Yarskaya–Smirnova // Sovetskaya sotsialnaya politika 1920–1930–kh godov: ideologiya i povsednevnost. – M. : OOO “Variant”, YSPGI, 2007. – S. 21–68.

14. Sadvokasova Ye.A. Sotsialno–gigiyenicheskiye aspekty regulirovaniya razmerov semyi / Yelizaveta Alikhanovna Sadvokasova. – M. : Meditsina, 1969. – 192 s.

15. Sakevich V.I. Abort – krivoye zerkalo demograficheskoy politiki [Elektronnyy resurs] / Viktoriya Ivanovna Sakevich. – Rezhim dostupa : <http://demoscope.ru/weekly/2003/0123/analit01.php>

16. Sakevich V.I. Chto bylo posle zapreta aborta v 1936 godu? [Elektronnyy resurs] / Viktoriya Ivanovna Sakevich. – Rezhim dostupa : <http://demoscope.ru/weekly/2005/0221/reprod01.php>

17. Semashko N.A. Kakoy zamechatelnyy zakon! (K otmene abortov v SSSR) / Nikolay Aleksandrovich Semashko // Meditsinskiy rabotnik. – 1937. – 16 iyulya. – S. 3–6.

18. Solts A.A. Abort i alimenty / Aron Aleksandrovich Solts // Sovetskaya yustitsiya. – 1936. – № 17. – S. 4–5.

19. Tartakovskaya I.N. Gendernaya sotsiologiya / Irina Naumovna Tartakovskaya. – M. : OOO “Variant”, 2005. – 368 s.

20. TSDAGO Ukrayiny. – F. 1. – Op. 20. – Spr. 353.

21. Tam samo. – Spr. 822.

Poshaly I. V., the graduate student of the academical department of history of Ukraine, Southern National Pedagogical University K. D. Ushinski (Ukraine, Odessa), poshaly_irina@mail.ru

The social politics of the Soviet government USSR in the sphere of reproductive health in the 20–30th of the XX century

This exploration is devoted to the material about social policy, by the way in the area of reproductive health and behavior. Also was investigated the phenomenon of abortion as a major regulator of the reproductive process of the population in Soviet Ukraine and as a factor of social and demographic policy. By the way, was determined that allowing the abortion in the USSR led to a thorough discussion of this problem and deploy a broad discussion among the population of the country. We found that the concern in the authorities in connection with the issue of abortion, which increased to the degree of decline in fertility, quickly put into question the freedom of abortion, which immediately was reflected in the official discourse and the adoption was completed by the disabortion resolution.

Keywords: social policy, Soviet woman, reproductive health, abortion, birth control pills, new morality, marriage and family relations, discussions, “abortion committees”, Mother and Child Care Department, social help.

Пашалы И. В., аспирантка кафедры истории Украины, Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского (Украина, Одесса), poshaly_irina@mail.ru

Социальная политика советского правительства УССР в сфере репродуктивного здоровья в 20–30–е годы XX века

Данное исследование посвящено рассмотрению материалов по социальной политике, в частности в сфере репродуктивного здоровья и поведения. Исследован феномен аборт как главного регулятора процесса воспроизведения населения в советской Украине и как фактора социально–демографической политики. Определено, что разрешение аборт в УССР привело к всестороннему обсуждению этой проблемы и развертыванию широкой дискуссии среди

населения страны. Выявлено, что беспокойство властей в связи с проблемой абортов, которое росло по мере снижения показателей рождаемости, быстро поставило свободу аборт под сомнение, что сразу нашло отражение в официальном дискурсе и завершилось принятием антиабортного постановления.

Ключевые слова: социальная политика, советская женщина, репродуктивное здоровье, аборт, противозачаточные средства, новая мораль, брачно–семейные отношения, дискуссии, “абортные комиссии”, отдел Охраны Матери и Ребенка, социальная помощь.

* * *

УДК 396:94(477)“1920/1929”

Коханова О. О.

аспірантка кафедри історії України, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), alena_kokhanova@mail.ru

СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ НА ПОЧАТКУ 20–Х РР. ХХ СТ.

Розглядається питання становища жіноцтва на теренах України на початку 1920–х рр., а саме з приходом до влади більшовиків і встановлення більшовицького режиму. Було розглянуто стан освіти жінок, засади охорони здоров'я жінок, дитинства та материнства, а також становище жінки на виробництві та професійному ґрунті. Важливе місце займають питання політичних прав та можливостей жінок, а також шлюбно–сімейних відносин після Лютневої революції, які були найбільш кардинально зміненими для українського суспільства.

Ключові слова: жіноцтво, більшовики, Радянська Україна, радянське законодавство, емансипація, освіта, шлюб, охорона здоров'я, охорона дитинства і материнства, політичні права.

Проблема надання рівних прав українським жінкам по відношенню до чоловіків за радянських часів залишається досі повністю не дослідженою. Цей пробіл в історії України зумовлений переважанням пропагандистської літератури сталінських часів, періодичних видань, що створювалися для агітації населення за більшовицьку партію та її політику. В демократичному суспільстві з відкриттям багатьох архівних матеріалів дана проблема стала надзвичайно актуальною. Становище української жінки в більшовицькій державі досить спірне, адже законодавче закріплення і реальна ситуація інколи були достатньо різними.

Питанням становища жінки за радянських часів займалося багато дослідників, починаючи з 20–х рр. ХХ ст. і до сучасності. Здебільшого автори зазначають окремі аспекти жіночого буття, однак не узагальнюють всі процеси, що відбувалися в зазначений період. Найбільш відомими авторами радянського періоду, які торкалися проблеми жіноцтва є Н.Д. Араловець, А.В. Артюхіна, Н.І. Данченко, М.В. Кирилова, О.М. Коллонтай, Н.К. Крупська, Т.І. Пікалова, Л.Сталь, П.М. Чирков та інші. Всі вони не виокремлювали жіноцтво за національними ознаками, тому всі жінки були “радянськими”, а не українськими чи білоруськими і т.д. Дані науковці і їх роботи значним чином заангажовані, адже були створені за чіткою агітаційно–ідеологічною схемою. Більш об'єктивними і глибокими є дослідження істориків періоду незалежності України. Такі автори, як Т.В. Арзуманова, М.Богачевська–Хом'як, О.Козуля, Г.В. Марасіна, Н.І. Землюліна та інші розглядають питання становища жіноцтва не лише аналізуючи вже існуючу радянську літературу, а й архівні матеріали, періодичні видання, спогади очевидців. Також в деяких роботах починається виокремлюватися саме “українська” жінка та її становище в державі.